

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала черговий акт збройної агресії проти України — повномасштабне вторгнення, яке за обсягами вчинених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини є найбільшим збройним конфліктом у Європі після завершення Другої світової війни.

Безпрецедентна агресія РФ істотно впливає на забезпечення прав дітей на території України. Неповнолітні щораз частіше стають ціллю, а не випадковими жертвами діянь представників РФ, об'єднаних задекларованим вищими посадовими особами РФ умислом знищення українського народу, його самобутності та позбавлення права на самостійний розвиток.

Протягом майже 14 місяців повномасштабного вторгнення діти стають жертвами невідбиркових та непропорційних нападів РФ на цивільне населення та цивільні об'єкти; вони отримують каліцтва, стають жертвами сексуального насильства, змушені залишати домівки, втікаючи від жахів війни в інші регіони України або за кордон. Держава-агресор наражає дітей на голод та хвороби, ускладнює діяльність гуманітарних та евакуаційних коридорів. Не менш шокують випадки викрадення, незаконного позбавлення волі, утримання в заручниках, катувань неповнолітніх, цинічного використання дітей для отримання військової переваги.

Встановивши та утримуючи ефективний контроль над частинами територій Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей, Росія намагається імплементувати «кримський сценарій» через заборону використання української мови та знищення книжок українською, через невідкладне запровадження освіти російською мовою та з російським ідеологічним спрямуванням, через незаконні депортації та примусове переміщення, через передавання на виховання в російські родини, мілітаризацію¹ дітей — щоб викоринити їхню національну ідентичність² та перетворити на ворогів власної батьківщини. До розробки та реалізації згаданої політики залучені вищі посадові особи, про що, серед іншого, свідчить ухвалення 17 березня 2023 року Палатою досудового провадження II Міжнародного кримінального суду рішення про видачу ордерів на арешт Президента Російської Федерації Володимира Путіна та Уповноваженої з прав дитини Російської Федерації Марії Львової-Белової.

Зневага з боку Росії до прав дітей, які перебувають на території України, зокрема, окупованій, де держава зобов'язана гарантувати дотримання основоположних прав та свобод, масштаби й жахливість вчинених міжнародних злочинів проти неповнолітніх актуалізували необхідність висвітлення та оцінки протиправних діянь, формування рекомендацій для національних органів влади, іноземних держав і урядів, міжнародних організацій задля поліпшення стану забезпечення прав і свобод дитини, зупинення порушень, що тривають, попередження нових міжнародних злочинів РФ та притягнення винних осіб до відповідальності.

Спеціальна доповідь охоплює період з лютого 2022 року по квітень 2023 року (включно). Інтенсивність та масштаби порушень, кількість жертв та постраждалих, відсутність доступу до територій утримання неповнолітніх, зумисне спотворення інформації з боку Росії з пропагандистською метою та бойові дії мали обмежувальний вплив під час написання Доповіді. Основна увага в цьому звіті приділена опису тих прав дитини, у реалізацію яких відбулося незаконне втручання або які були порушені з повномасштабним вторгненням. Під

час написання Доповіді було використано: дані, отримані за результатами діяльності Офісу Уповноваженого, а також завдяки співпраці з іншими компетентними органами України; свідчення жертв порушень та їхніх родичів; аналітичні матеріали від спеціалізованих неурядових організацій; звіти міжнародних організацій; відомості з офіційних сайтів органів влади держави-агресора; а також відомості з відкритих джерел.

Надаючи конкретні факти порушень, а також їхню стислу кваліфікацію крізь призму міжнародного права, автори прагнуть дозволити читачам самостійно зробити висновки щодо винних суб'єктів та мети, яку вони переслідують. У Доповіді наведено аналіз діянь як Росії, так і України, запропоновано заходи для поліпшення стану дотримання прав дитини у ході збройного конфлікту.

Даний звіт підготовлений Офісом Уповноваженого Верховної Ради України за активної участі експерток — Катерини Рашевської, юристки Регіонального Центру прав людини, та Онисії Синюк, правової аналітикині Центру прав людини ZMINA.

1 Мілітаризація дітей — політика РФ, спрямована на формування лояльності неповнолітніх до використання силових методів у регулюванні міждержавних відносин, яка передбачає поглиблену військову підготовку, зокрема тренування із застосуванням озброєння, додаткові уроки чи позакласні активності, участь у мілітаристських спортивних заходах, членство у воєнно-патріотичних організаціях («Юнармія», «Вимпел», «Рух перших» тощо).

2 Викорінення національної ідентичності — процес насильницької зміни об'єктивної та суб'єктивної приналежності особи до національної групи, знищення або знецінення культурних, соціальних, історичних та інших аспектів, які визначають ідентичність національної групи в цілому.